

มุมมองการศึกษา

พัฒนาชีวิตพอเพียง

หากมุ่งหวังให้เกิดการศึกษาพอเพียงขึ้นในสังคมไทย สิ่งแรกที่ต้องทำคือ เปลี่ยนแนวคิดทางการศึกษา ต้องสอนให้เด็กมีวินัย มีคุณธรรม และมีความคิด

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา คนไทยคุ้นเคยกับคำว่า “พอเพียง” กันมากขึ้น คำนี้แฝงนัยสำคัญอยู่ในประเด็นต่าง ๆ รอบตัว นอกจากนี้เศรษฐกิจพอเพียงยังมีบทบาทต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่เป็นรากฐานสำคัญของสังคมอย่างเรื่องการศึกษา

นับเป็นโอกาสอันดีที่ทางคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดโครงการปาฐกถา “เสาหลักของแผ่นดิน” โดยเรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ มาบรรยายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หนึ่งในหัวข้อที่น่าสนใจได้แก่ “การศึกษาพอเพียงจากมุมมองของนักวิทยาศาสตร์” เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2553 ซึ่งได้รับเกียรติจาก ผศ.ยงยุทธ จรรย์รักษ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านพฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บุคคลที่เก็บเกี่ยวความรู้จากประสบการณ์จริง มากกว่าแสวงหาความรู้จากหนังสือเพียงอย่างเดียว เพื่ออธิบายความหมายที่แท้จริงของคำว่า “การศึกษาพอเพียง”

อาจารย์ยงยุทธกล่าวว่า “ตราบดีที่เรายังเป็นมนุษย์ คำว่า “การศึกษาพอเพียง” คงไม่มี เพราะการศึกษา คือ การเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ไม่มีชีวิตใดที่หยุดการเรียนรู้ได้ ฉะนั้นความหมายที่แท้จริงก็คือ การศึกษาเพื่อชีวิตที่พอเพียงต่างหาก”

สาเหตุที่แนวทางการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง เพราะสภาพการดำรงชีวิตตามวิถีทุนนิยมในปัจจุบัน ได้ปลูกฝังให้เกิดวัฒนธรรมการบริโภคที่เกินพอดี กระทั่งกลายเป็นปัญหาหลายประการ

ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ดังที่เราประสบอยู่ ในขณะที่เมื่อมองย้อนไปในอดีตซึ่งครั้งหนึ่ง “สยามเมืองยิ้ม” เคยอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร ดังคำกล่าวที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” นั้น เราคนไทยดำเนินชีวิตในวิถีที่เรียบง่าย และเน้นการ “การทำมาหากิน” เพื่อดำรงชีพมิใช่เพื่อแสวงหาอำนาจ ดังนั้น การศึกษาเรียนรู้ของคนไทยจึงมีแนวทางที่แตกต่างจากปัจจุบัน ดังที่อาจารย์ยงยุทธเล่าว่า

“เดิมทีสังคมไทยจะอยู่กันเป็นหมู่บ้าน หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตและทำอาชีพแบบเดียวกัน มาอยู่รวมกัน ซึ่งขณะนั้นก็จะมีการแข่งขันกันเองภายในหมู่บ้าน ทำให้เกิดการพัฒนาฝีมือและผลิตภัณฑ์ ซึ่งวิถีชีวิตแบบไทย ๆ นี้เองได้บ่มเพาะให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบต่อยอดจากรุ่นสู่รุ่น อันเป็นวัฒนธรรมที่มีค่าต่อการพัฒนาประเทศอย่างยิ่ง”

ทว่าสังคมไทยในปัจจุบัน กระบวนการเรียนรู้แบบต่อยอดดังกล่าวนี้ กำลังถูกกลืนหายไปด้วยระบบทุนนิยมและอิทธิพลของชาวตะวันตก ผู้ซึ่งเป็นนักล่าอาณานิคมที่ต้องการทรัพยากรธรรมชาติจากประเทศตะวันออก โดยใช้ยุทธวิธีเผยแพร่วัฒนธรรม ความก้าวหน้าทางวิทยาการ รวมทั้งระบบทุนนิยมของประเทศตนสู่โลกฝั่งตะวันออกเช่นประเทศไทย จนกระทั่งสามารถเปลี่ยนวิถีคิดของคนในชาติ จากเดิมที่เคยยึดหลัก “ทำมาหากิน” พึ่งพาตนเอง หาเลี้ยงชีพจากการเกษตรกรรม กลับกลายมาให้ความสำคัญกับการ “ทำมาค้าขาย” ที่มุ่งเน้นการผลิตในเชิงปริมาณตามระบบอุตสาหกรรม

วิถีคิดเช่นนี้เองที่ส่งผลต่อการจัดระบบการศึกษา และกระบวนการทัศนคติของผู้เรียน เหล่าบัณฑิตในรั้วมหาวิทยาลัยต่างมุ่งหวังที่จะจบการศึกษาเพื่อแย่งชิงกันเข้ามาทำงานในระบบทุนนิยมที่มีอยู่ในสังคม จนเกิดค่านิยมคุณก้ออาชีพเกษตรกรผู้เป็นกระดูกสันหลังของชาติ ที่สำคัญ ทุกวันนี้ระบบการศึกษาไทย เน้นการสอนแต่เพียงให้เด็กมีความรู้แทนการสอนให้เด็กรู้จักคิด

รูปแบบการศึกษาจึงออกมาในลักษณะของการเลียนแบบจากความรู้สำเร็จรูปของโลกตะวันตก หรือจากสิ่งที่จดจำถ่ายทอดต่อ ๆ กันมา มากกว่าการเรียนรู้ที่จะริเริ่มลงมือทำและสร้างสรรค์ด้วยตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นจุดอ่อนของระบบการศึกษาไทยอย่างเห็นได้ชัด และเป็นจุดอ่อนที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนชีวิตไปสู่วิถีพอเพียง อาจารย์ยังยุทธกล่าว

“หากมุ่งหวังจะให้เกิดการศึกษاپอเพียงขึ้นในสังคมไทย สิ่งแรกที่ต้องทำคือ “เปลี่ยนแนวคิดทางการศึกษา” จากที่เคยเรียนเพื่อตอบสนองระบบทุนนิยม มาเป็นการตอบสนองเพื่อชีวิต โดยต้องเริ่มตั้งแต่ระดับปฐมวัย และสิ่งที่ต้องเน้นในการศึกษاپอเพียงคือ ต้องให้เด็กมีวินัย มีคุณธรรม และมีความคิด เมื่อเขาโตขึ้นก็จะเป็นนักคิดที่ดี สามารถนำความคิดไปบูรณาการกับทุกสิ่งทุกอย่าง”

การสอนให้เด็ก “รู้จักคิด” จึงเป็นสิ่งสำคัญกว่าเพียงการสอนให้เด็กจดจำแค่ “ความรู้” และนำความรู้นั้นมาใช้เปรียบเทียบ ต่อยอด ใช้ความรู้ความสามารถเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศต่อไป

ดังนั้นเมื่อทุกฝ่ายร่วมมือกันพัฒนาระบบการศึกษา โดยเน้นการปลูกฝังเยาวชนให้คิดเป็น ทบทวนจนรู้จักและเข้าใจศักยภาพของตน แล้วใช้ศักยภาพนั้นให้เต็มที่เพื่อพึ่งพาตนเองได้ นั่นจึงเป็นวิถีของ “การศึกษاپอเพียง” ที่สมบูรณ์แบบ อันนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืนอย่างแท้จริง

ขอบคุณที่มอบบทความจาก:

วารสารสื่อพลัง ปีที่ 19 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มีนาคม 2554)